

KÖVÁRI RÉKA

Az erkölcsös élet megfogalmazásai a Kájoni Cationale énekeiben

A 17. század legnagyobb nyomtatott énekeskönyvének, Kájoni János *Cationale catholicum* című gyűjteményének szövegeit vizsgáljuk.¹ Az énekszövegekben az erkölcsös, az ember üdvözülését célként tekintő vallásos életmód mintegy követelményeit igyekszünk megtalálni és példákon keresztül bemutatni. Az 1676-ban Csíksomlyón kinyomtatott énekeskönyvnek, a *Cationale*-nak csak a magyar nyelvű énekszövegeit tekintettük át. Nyilvánvalóan nem az összes magyar ének kapcsolódik a témához. Természetesen a halottas énekekben – a mára már szinte teljesen kihalt szokásban, a kiterített, első este még felkötött állal szemléltethető halott mellett végzett virrasztókon, imádkozókon előénekesek által énekelt halottasokban – fordulnak elő leginkább a vallásos ember számára üdvözítő, üdvösséget hozó, a pokol kínjait – amiket korai népénekeink igen szemléletesen festenek le – elkerülő, modern szóval élve „életvezetési” tanácsok. Ez is önmagában nagy anyag, a Kájoni *Cationale* harmadik könyve tartalmazza ezeket az énekeket.² Ezen felül még a protestáns egyházakkal közös énekkincs, a verses zsoltárparafrázisok³ világa az a csoport, ahol találunk ilyesmi gondolatokat, hiszen az eredeti, szentírási zsoltárokban is olvashatunk az ember üdvözüléséhez vezető javaslatokat. Ez utóbbiaktól, vagyis a rímbe szedett zsoltár-átköltésektől eltekintünk, már csak azért is, mert azokat az eredeti szöveggel, a prototípussal, magával a *Zsoltárok könyvének* szövegeivel lenne érdemes egybevetve tárgyalni,

¹ KÁJONI János, *Cationale Catholicum*, Csíksomlyó, 1676. Modern, kottákkal ellátott, be-tűhív kiadása: DOMOKOS Pál Péter, „... édes Hazámnak akartam szolgálni...”: Kájoni János: *Cationale Catholicum*; Petrás Incze János: *Tudósítások*, Budapest, Szent István Társulat, 1979.

² A „Pars III.” nagy része ide tartozik: KÁJONI, *Cationale*..., 1. j. i. m., 649–746; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 738–801.

³ A „Pars II.” utolsó harmadában olvashatók a zsoltárok: KÁJONI, *Cationale Catholi-cum*..., 1. j. i. m., 571–645., DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 676–734.

ami pedig akár egy önálló könyvre is elegendő anyagot szolgáltat. (Nem mellesleg ez inkább teológiai felkészültséget kívánna, mintsem egyházzeneit.)

Azonban, átolvasva a Kájoni *Cantionalét*, meglepődve tapasztaltuk, hogy nem csupán az eddig említett énekekben találunk rövidebb-hosszabb utalást az erkölcsös, üdvösségre vezető életre. Az énekeskönyv első kötetében, vagyis az egyházi év időszakára való énekkincsben is olvashatunk olyan versszakokat, amelyekből az erkölcsőség, az üdvösségre vivő keskeny, a tű fokán átvezető útra terel bennünket az énekszöveg. Dolgozatunkban elsősorban ebből az anyagból hozunk példákat (nem sorolva fel az összes olyan éneket, amiben olvashatunk hasonlókat, mert gyakorlatilag néhány tucat éneket tudnánk csupán kihagyni), vagyis főként az adventtől úrnapiáig terjedő időszak énekeiből válogatunk, de néha hozunk a *Cantionale* más könyveiből is, más tematikájú szövegpéldákat. E tanulmányban az énekszövegek dallamát figyelmen kívül hagyjuk, mivel az a tartalomra nincs semmiféle hatással.

Kicsit távolról indulva, tegyük fel egy lényegi kérdést: Miért van szükségünk az erkölcsös élet művelésére, miért kell vagy kellene erkölcsösen élnünk? Természetesen bűnös, „egészségtelen” voltunk miatt, mint ahogyan azt a *Gyónom az élő Atyának* kezdetű nagybőjti ének⁴ utolsó versszaka mondja.

Szánom bánom sok bünömet,
Orvosra bízam sebemet,
Kérem csak Idvezítőmet,
Adgya-meg egészségemet.
Istennek minden Szentinek
Vallom magamat bünösnek.
Amen.

Ugyanezt néhány karácsonyi ének részletesebben is kifejti. Első példánknek első két szakasza teológiailag is magyarázza, érzékletesen szemlélteti számunkra bűnös mivoltunk eredetét.⁵

IESUS születék idvességünkre,	Első Szüléink vétkei miatt,
A' mint régenten vala ígírve,	Es az ördögi csalárdság miatt,
Atya Istennek nagy szerelme,	Nyerénk magunknak örök halált,
Emberi Nemhez tetszék ebben kegyes- sége.	Es kárhozatot, pokol kinnyát, sok nyava- lyát.

⁴ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 161; DOMOKOS, ... *édes Hazámna*...1. j. i. m., nr. 201.

⁵ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 53; DOMOKOS, ... *édes Hazámna*...1. j. i. m., nr. 81.

Egy másik, a karácsonyi időszakra való ének szinte teljes egészében erről, az áteredő bűnről szól, de leginkább az első kettő és a negyedik versszaka (ezeket idézzük).⁶

VR Isten veletek,	Istennek szent Fia,
Keresztyének örüllyetek,	E világnak meg-váltója,
Igaz Hittel ha ti fel-készültetek,	Az örök kárhozatnak el-rontója,
Bűneitekből ki-tértetek.	Es Menyországnak meg-nyitója.

Adámnak ő vétke,
Lön mindennek veszedelme:
De az UR Christus JESUS születése,
Mindeneknek lön idvessége.

A *Cantionale* következő éneke tulajdonképpen teljes egészében egy kis hittankönyv. A *Teljes szívvel örvendjünk...* kezdetű karácsonyi énekből⁷ az ide tartozó 5–7. versszakokat idézzük.

Mert minnyájan Adámban,	Sem az Egi lelkekben,
Estünk vala halálban,	Sem földön Emberekben,
Az ördögnek fogságában,	Kinek volna ő nevében,
Törvénnel ő átkában.	Idvesség érdemében.
Alleluja.	Alleluja.

Nem taláztaték másban,
Hanem csak a' Christusban,
Az Istennek egy Fiában,
Dávidnak ő magvában.
Alleluja.

Utolsó példánk az áteredő bűn miatti bűnös voltunkra egy húsvéti ének, a *Krisztus feltámadá, Húsvét napján virrada*.⁸ Ennek ötödik versszaka kertelés nélkül ki mondja eredendő bűnünket azon oknak, ami miatt a mi Megváltónknak szenvedni kell (ez a hatodik strófában olvasható). Ugyanakkor már megoldást is

⁶ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 56; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*... 1. j. i. m., nr. 84.

⁷ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 57; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 85.

⁸ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 254; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 287.

ad a következő, hetedik szakaszban: valljuk meg Krisztust Urunknak és Megváltónknak, és dicsérjük szent nevét.

Christus azért kínzaték,	Christus bűnös Embernek,
Hogy Adám meg-csalaték:	Reménye meg-térőknek:
A' nagy harag ránk esék,	Lön öröme hiveknek,
Hogy az almában evék.	Győzője ellenségnek.
Ur Isten meg-váltá mind ez Világot	Ur Isten &c.
Szent halálával.	

Christus IESUS-t urallyuk,
Idvezitőnknek vallyuk:
Beszédnek helyt adgyunk,
Szent Nevére hajollyunk.
Ur Isten &c.

Következő kérdés: mi is a cél? Mi az erkölcsös élet, vagy a vallásos ember életének célja, végső állomása? Ez szinte valamennyi énekszövegben megtalálható, még az általános Istent dicsőítő énekekben is, általában az énekszöveg vége felé, az utolsó strófákban, többnyire kérésként megfogalmazva. Csak néhány példát emelünk ki a továbbiakban. Elsőként, az említett csoporton (az egyházi év ünnepkörén) kívülről, egy Mária-énekből, a *Szűz Mária, kegyes anya...* kezdetű ének⁹ 3–4. versszakát idézzük, majd pedig a 8–9. és 11–12. strófákat. Minden benne van, amit égi Anyánktól csak kívánhatunk: segítsen, hogy Fiát megláthassuk (3. versszak); bennünket, földi fiait oltalmazzon az ellenségtől és a bűntől (4. versszak); ne hagyjon el soha (8. versszak); általa Jézust kérjük életünk tisztaságának támogatására (9. versszak); segítsen mennybe jutnunk (11. versszak); és esedezzen Szent Fiánál, hogy a katolikus vallásban megmaradjunk (12. versszak).

Ekes Mennyei virág-szál:	Rósa színü szép gyenge Szüz;
Ki méhedben meg-virágzál.	Kinek lelkében nincsen büz.
Mutasd-meg színedet,	Ellenséged ronts-meg,
Segéld-meg népedet,	Fiaidat tarts-meg,
Esedezvén, s' engesztelvén	Légy óltalma, a' bün halma,
Add meg-látnunk szülöttedet.	Ne nyomja-meg, légy paisa.

⁹ A „Pars II.” könyvben találjuk a Mária-énekek között: KÁJONI, *Cantionale ...*, 1i. j. i. m., 392–393; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 460.

Mutasd Anyánknak magadat:	Aldott Szent Anya gyümölcse.
Mivel soha nem hallatott;	Adgyad hogy néped erkölce,
Hogy el-hagyattatott,	Szentül s' tisztán éllyen,
A' ki benned bízott.	Minden büntől féllyen;
Azért ne hadgy, minden jót adgy,	Légyen igaz, rút mocsok s' gaz,
Halálunkkor hozzád fogadgy.	Fészket ne verjen lelkünkben.

Te azért Isten szülő Szüz.	Oltalmaz-meg ellenségtől,
Adgyad hogy a' Mennyei tűz,	Örizz-meg Eretnekségtől.
Szivünkben gerjedgyen,	De az igaz Hitben,
Lelkünkben terjedgyen:	Tarts-meg mind végiglen.
Szentül éllyünk, büntől féllünk,	O kegyes Szüz, ó édes Szüz,
Hogy így veled Menyben legyünk.	Esedezzel értünk Menyben.

Az Ó, én szerelmes Jézusom... kezdetű ének teljes egészében a végső célunkat fogalmazza meg,¹⁰ lehangsúlyosabban, legerősebben az ötödik versszak szól:

OH én szerelmes IESUS-om,	Szent Neved légyen paisa,
Kegyes Teremtöm, Királyom,	Fényes sisakja, s' pánczélya:
Eletem, világosságom,	Te Szent Kereszted fegyvere,
Koronám, és bódogságom.	Ellenségem rettentője.
Lelkemnek édes vendége,	Ments-meg hirtelen haláltól,
Drága kincse, s' Vő-legénye:	Ördög incselkedésétől:
Kérlek ne-távozzál tőlem,	Testnek fertelmességétől,
Maradgy mindenkor én-velem.	Minden halálos-vétektől.
Hogy gyarló testem nyugodjék,	Hálát adgyunk az Istennek,
De lelkem el-ne aludgyék:	Atya, Fiú, Szent Léleknek:
Csak te-benned gyönyörködgyék,	Egyenlő három Személynek,
Veled bátran nyájaskodgyék.	Egy-állatú Istenségnek. Amen.

¹⁰ A „Pars II.” könyvben találjuk, annak elején, a Szentháromságról szóló énekek utáni csoportban: KÁJONI, *Cationale* ..., 1. j. i. m., 293–294; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 343.

Egyik húsvéti énekünk is szépen fogalmaz, mégpedig a *Feltámadt a mi életünk...* kezdetű ének¹¹ több szakasza is (1., 3–5.). Mit tudunk ebből az énekszövegből kiolvasni: mi is a feladatunk? Istendicséret, istenfélelem, bizakodás (1. versszak); örvendezés (tulajdonképp istendicséret, 3. versszak); örvendezés (mert Krisztus elvette bűneinket, 4. versszak); istendicséret (mert életet nyert nekünk Krisztus által, a mennybe vár minket, elhalmozott javaival, és Isten kívánja, azaz óhajtja megtérésünket, 5. versszak). Vagyis összetett a feladatunk, de lényegében egy: a megtérés utáni Istendicséret.

Fel-támadt az mi életünk: Vigan méltó énekelnünk, Úr Christust dicsirnünk.
E' Szent napon-is áldanunk, Az Angyalokkal imádnunk, Mint Urunkat félünk.
R) Enekelvén bűneinket könnyebitenünk, és ő-benne biznunk.

Most azért Keresztyén lélek, örvendezz a' nagy Istennek, édes Teremtődnek.
Mert nem-vagy rabja a' bűnnek, Köteliben álnok testnek, s' a' csalárd ördögnek.
R) Kit dicsirnek a' Nap, és Hóld, égi Seregek, a' Mennyei Szentek.

Fel-támadt mert ő igazán, Angyalát küldé-el nyilván, ül Istennek Jóbján.
Tanítványival vigadván, Meg-jelent Galileában, Pétert vigasztalván.
R) Örvendezz, ha vóltál bűn-ért sokszor sirásban, alázatosságban.

Dicsiret legyen Istennek, Eletet ki nyert népének, s' az bűnös Embernek.
Részeltette az Egekkel, Minden lakó-helyeivel, s' gyönyörűségivel.
R) Jóvaival látogatta, s' gazdagította, térését kívánnya. Amen.

Ősatyánknak, Ádámnak ránk hagyományozott bűnét még számos énekben megtaláljuk, ahogyan a következő, *Krisztus Jézus születék, Atyaistentől küldeté...* kezdetű karácsonyi énekben is.¹² Többször feleleveníti az Ádám-okozta halálunkat (3–4. versszak), végül szembeállítja Krisztus általi feltámadásunkkal (13–14. versszak).

Minnyájan az Adámban,
Esénk örök halálban,
Inségnek nagy haragjában.

Első Atyánk mi-nékünk,
Adám nagy veszedelmünk,
lön mi-nékünk örök halálunk.

¹¹ KÁJONI, *Cantionale ...*, 1. j. i. m., 238; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 264.

¹² KÁJONI, *Cantionale ...*, 1. j. i. m., 52; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 79.

Mint Adámban kesergünk,	Mert Adámban meg-halánk,
A' Christusban vigadunk,	De lön Christus mi Atyánk,
Mert ő nekünk minden örömünk.	Ki által ismég fel-támadánk.

A Kájoni *Cantionale* következő énekszövege, az *Úr Istennek Szent Fia, ez nap nékünk születék...* kezdetű karácsonyi ének¹³ (ami egyébként ugyanarra a dallamra éneklendő, mint az előző példánk) ugyancsak Megváltóként fogadja a megszületett Jézust. A doxológia előtti két szakasz (7–8. versszak) először megmondja, mit tegyünk, majd feltárja kérésünket.

Mi-is azért Vrunkat,	Láthassuk Menyországot,
Imádgjuk mint Atyánkat,	Mint örökös hazánkat,
Es mi-nékünk szabadítónkat.	Mennyei nagy bődögságunkat.

Találunk olyan megfogalmazást, kérdésfelvetést, hogy ha Jézus halála értelmetlen lett volna, akkor mi történt volna velünk? Vagyis csupa emberi gondolat, amit még mai korunkban is szívesebben énekelnének, mint egyéb, később keletkezett népéneksszövegeket. Az *Úrnak feltámadásán...* kezdetű húsvéti ének¹⁴ második versszakáról van szó. Közben pedig a páratlan versszakok 3–4. sora, mintegy kibővített refrénjei megmondják, mit is kell csinálnunk: „Örüllyünk, és vigadgyunk, / Istennek hálát adgyunk”.

Ha fel-nem támadt volna,
Mi mind el-vesztünk volna:
Az ő fel-támadása,
Lön vétkünknek romlása.
Úr Isten meg-váltá mind ez Világot
Szent halálával.

Az énekeskönyv utolsó pünkösdí éneke, a *Nobis Sancti Spiritus gratia sit data...* magyarja a harmadik isteni személyt megszólítva fogalmazza meg óhajunkat, végső célunkat. A *Minékünk adattassék Szentlélek malasztja...* kezdetű ének¹⁵ utolsó három strófája Isten jobb kezének ujját, s a Szentlelket kéri, hogy mindörökké Isten jobbára kerülhessünk.

¹³ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 53; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 80.

¹⁴ KÁJONI, *Cantionale Catholicum*..., i. j. i. m., 249; DOMOKOS 1979, Nr. 280.

¹⁵ KÁJONI, *Cantionale Catholicum*..., i. j. i. m., 276–277; DOMOKOS 1979, Nr. 319.

Isten jobb-keze úja ereje segítsen,
Minden-némü gonosztól kegyessen meg-mentsen,
s' Hogy a' kegyetlen ördög minket meg-ne-sértsen,
Táplállyon, óltalmazzon, s' szárnya-alá rejtse.

Vigasztaló Szent Lélek minket gyámolítson,
Utunkat vezérellye, s' meg-világosítson:
Hogy minket ítéletkor az Isten meg-szánnyon,
Es az ő Jobbja-felé kedvesen szólítsen.

Ez el-rendelt órákat ahítatossággal,
Néked mondjuk Szent Lélek lelki buzgósággal.
Hogy minket meg-látogass lelki-sugallással,
s' Mind örökké élhessünk Menyben vigasággal. Amen.

Egyik böjti énekünk (*Ex more docti mystico; Atyáinknak szokásokból*)¹⁶ konkrétan megnevez néhány tennivalót, miért kell bűn nélkül élnünk, de említi őseinket, vallási hagyományainkat, a végén pedig természetesen itt is kérésbe csap át, kijelölve illetén életvitelünk célját. A legvégén, a doxológia előtt kiderül, hogy a böjt tulajdonképpen micsoda is az ember számára: a böjt a 17. században egyenlő a szenvedéssel. (Ez a felfogás természetesen ma már nem helytálló a katolikus egyház tanítása szerint.) Az énekszöveget teljes egészében közöljük.

Atyáinknak szokásokból,
Keresztyéni rend-tartásból,
Tartsuk-meg a' böjt-napokat,
Szentül viselvén magunkat.

Elsőben ezt a' Próféták,
Meg-tartották a' Szent Atyák,
A' Christus-is meg-szentelé,
Negyven-napiglan böjtlé.

Ellyünk immár józansággal,
ételünkkel, italunkal,
Pœnitencia-tartással,
Legyünk lelki-vigyázással.

Bűneinkel Felségedet,
Meg-bántottuk Szent nevedet,
De tudjuk hogy irgalmas vagy,
Bűnösök kegyes Attya vagy.

Emlékezzél-meg mi-róllunk,
Hogy gyarló fiaid vagyunk,
Adgyad nekünk Szent Lelkedet,
Dicsirhessük Szent Nevedet.

Bocsásd-meg mi bűneinket,
Es jobbitsd-meg életünket,
Hogy te kedvedben lehessünk,
Es veled együtt élhessünk.

¹⁶ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 171; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak*..., 1. j. i. m., nr. 209.

Távoztassuk-el a' vétket,
Hogy ne-rútítsa lelkünket,
Utát ne-nyisson szivünkre,
A' Sátán késértetire.

Istenünkhöz fohászkodgyunk,
Egy szível hozzá kiáltsunk,
Le-borúlván könyörögiünk,
Szent haragját engeszteljük.

Engedgyed ez Szent Háromság,
Ki mindenben vagy igasság,
Foganatos könyörgésünk,
Légyen hasznos szenvedésünk.

Dicsőőség légyen Atyának,
Ő egyetlen-egy Fiának,
Mi kegyes Vigasztalónknak,
A' tellyes Szent Háromságnak.
Amen.

Ugyancsak a testi bűjtölésről szól az *Audi benigne Conditor* himnusz fordítása, amit átköltve mai katolikus énekgyűjteményből templomi használatban országszerte ismerünk.¹⁷ Ennek 1676-ban kinyomtatott alakját ugyancsak teljes egészében közöljük. Érdeemes megfigyelni, hogy a testi bűjtölést itt is szenvedésnek titulálja az énekszöveg (1. és 5. versszak), és kéri, hogy egyrészt szívből tarthassuk a bűjtöt (3. versszak), másrészt pedig legyen ez hasznunkra (5. versszak). Érdekes továbbá, hogy a 17. században nagybűjti időben a testi bűjtölés mellett (a 4. versszak szövege szerint) kívánatos volt a lelki örvendezés, és a bűnöktől való teljes mentesség.

Halgass-meg minket Ur Isten,
Keserves könyörgésünkben,
E' Szentséges szenvedésben,
Negyven-napi bűjtölésben.

Te látod Uram szivünket,
Tudod erőtlenségünket,
Adgyad te-hozzád téröknék,
Bocsánattyát bűneinknek.

Sokkal Uram meg-bántottunk,
De légy kegyelmes mi-nékünk,
Es lelkünkben orvosságunk,
Hogy mi sziből bűjtölhessünk.

Ur Isten engedgyed kérünk,
Kik testünkben most bűjtölünk,
Hogy lelkünkben örvendezzünk,
Minden bünt távol kerüllyünk.

Engedd-meg ezt Szent Ur Isten,
Szent Fiaddal egyetemben,
Hogy hasznos légyen mi-nékünk,
Az mi testi-szenvedésünk. Amen.

¹⁷ KÁJONI, *Cantionale*, 1. j. i. m., 152–153., DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 193., vö. *Éneklő Egyház*, nr. 69. Ó, *Teremtőnk, halgass minket*.

Utóbbi példáink a nagyböjti böjtölésről valójában az egyház előírásainak betartását jelentik, ami önmagában még nem elég az üdvösséghez. Egy pünkösdi ének is megfogalmazza azt a rajtunk kívül álló valakit, aki egymaga megszerezte számunkra az üdvösséget. Azonban ez sem elég, mert nekünk is kell valamit, valami erkölcsöset tenni. Az *A Krisztus mennybe felméne, mindeneknek felette...* kezdetű ének¹⁸ második szakasza említi a második isteni személy tettét, 4–5. verszaka mindazt, amit meg kell tgyünk ennek elnyeréséért, 6. strófája célunkat és cselekedeteink végcélját fogalmazza meg másképpen, a doxológia előtti versszak, a 7. pedig kérésként tárja elő mindezt, Krisztust megszólítva.

Meg-rontá ellenséginket,
ördögöt, Poklot, bününket,
Meg-szerzé idvességünket,
örök-életünket.

No azért mi keresztyének,
Vessünk véget a' bünöknek,
Ellyünk immár új életnek,
Tegyük jelét hitnek.

Hadgyunk-el minden hívságot,
Es ördögi csalárdságot,
Testünk-béli kívánságot,
Minden gonosságot.

Hogy mi-is Menybe mehessünk,
Christussal együtt lehessünk,
örökké véle élhessünk,
Es örvendezhessünk.

Kérünk mi Christus tégedet,
Bocsásd-meg mi büneinket,
Vigy-fel Menybe veled minket,
Adgy örök-életet.

Mi mindent kellene tennünk, hogy elnyerjük az üdvösséget? Ez pedagógiai és liturgiama-gyarázati szempontból is legjobban a Jézus mandátumának, új paran-

¹⁸ KÁJONI *Cantionale...*, 1. j. i. m., 260–261; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 297.

csának adását elbeszélő énekben olvasható. A nagycsütörtök esti szertartás lábmosási részéhez való, *Tudván Jézus, hogy eljött órája...* kezdetű népének¹⁹ 12–17. versszakait idézzük alább, ami után az éneket hallgató és éneklő emberek felé mintegy kiszól az énekszöveg, hogy az előbb elhangzottak a lábmosás magyarázata (egymás terhének elviselése, az örök boldogság elnyerése).

Tudgyátok-é mit én cselekedtem?
Noha Urrá, és Mesterré löttem,
Lábatokat meg-mostam, s' meg-kentem,
Ugy tegyetek a' mint én miveltem.

Sok jó példát adtam-is ti-néktek,
Meg-mutattam mit cselekedgyetek,
Uratoknak kedvét keressétek,
Akarattyát néki kövessétek.

Ha ezeket ti meg-tanúlljátok,
Kiket töllem sokszor hallottatok,
En Atyámnak szavát fogadgyátok,
Ha tartyátok, így léstek boldogok.

Fejen-ként mi a' kik Keresztyének,
Vagyunk: szükség szolgálunk Istennek,
Jó gyümölcsét teremtsük Hitünknek,
Hogy jutalmát vehessük ezeknek

Barátinknak lábokat meg-mossuk,
Mi Urunktól a' mint meg-tanúltuk,
Ki szomorú, azt meg-vigasztalljuk,
Ha goromba, jó tanácsal tarcsuk.

Boszszúságot békével szenvedgyünk,
Szegényeknek igen adakozzunk,
Ha tudatlan szükség tanítanunk,
A' ki vétett bűnét meg-bocsássuk.

A fenti néhány, a Kájoni *Cantionale* halottasok és zsoltárparafrázisok nélküli szövegtörzseiből vett példával igyekeztünk érzékeltetni, hogy a 17. századi

¹⁹ KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 168–170; DOMOKOS, „... édes Hazámnak...”, 1. j. i. m., nr. 207.

énekanyag szerint az erkölcsös élet, ami majdan a mennybe viszi az embert, általában a bűntől való tartózkodást (megtérést) és természetesen az istendicsőítést jelenti. Vagyis az istenfélelem középpontba helyezése, a bűnöktől való szabadulás célkitűzése és a jóra való törekvés a legáltalánosabb gondolatok, amiket csak csekély számban egészítenek ki konkrétabb javaslatokkal az egyes énekszövegek. Fentebb nem hoztunk példát olyan énekszövegekre, ahol Jézus és Mária életese-ményeibe való bekapcsolódással találkozunk. Ezek közül legáltalánosabb a compassio, az együttszenvedés, ami természetesen felkelt(het)i a bűnbánattartás, a bűntől való tartózkodás, a megtérés iránti belső igényt. Ezek legszebb példái a Mária-síralmak, planctusok, amikben hozzánk szól a Szűzanya, hogy tekintsük az ő fájdalmát, vagy fiának szenvedését, és legyünk könnyörületesek életvitelünkkel.²⁰

Szándékosan nem ejtettünk szót arról, amit az énekszövegek egy részében olvashatunk, vagyis hogy mi történik akkor, ha nem tartjuk be ezeket a tanácsokat; azaz a pokolra jutás, az ottani elképzelt lét igen szemléletes lefestése (elsődlegesen a halottasokban). De erről, mármint az elkárhozásról a modern egyházi szemlélet már másképp vélekedik. Korunkban az egyház szóbeli tanítása nyomán sokszor az a kép uralkodik el, hogy elég lehet az üdvözléshez Isten irgalmát kérnünk – ami egyébként szinte minden ének végén, a doxológia előtt megtalálható a Kájoni *Cantionale* anyagában. Az egyik húsvéti ének kezdőstrófája szerinti megfogalmazásban: „Krisztus feltámadta igazságunkra, utat szerze mennyországra, örök boldogságra”.

²⁰ Például: *Ab, ab, jaj, nékem szomorúnak...* (KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 229–231; DOMOKOS, ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 249), vagy nem Mária-síralomként: *Bűnös lélek...* (KÁJONI, *Cantionale* ..., 1. j. i. m., 165–166; DOMOKOS ... *édes Hazámnak...*, 1. j. i. m., nr. 205).